

Monografie Mileny Šipkové jednak doplnila naše znalosti o syntaxi moravských dialektů zvrubným popisem důležitého typu středomoravského, jednak přispěla k propracování obecné teorie mluvených projevů. Obojího se zhostila s přesvědčivým úspěchem.

Dušan Šlosar

Jozef Štolc: *Slovenská dialektológia*. Bratislava, Veda 1994. 177 s. + 37 máp. (ISBN 80-224-0036-X)

Po viac ako trinástich rokoch, ktoré uplynuli od skonu popredného slovenského lingvistu a predovšetkým zanieteného dialektológa univ. profesora PhDr. Jozefa Štolca, DrSc., vyšla posmrtno jeho monografická práca *Slovenská dialektológia*. Vydanie tohto závažného diela z jeho pozostalosti sa uskutočnilo vďaka starostlivosti spolupracovníkov z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave za finančnej podpory Fondu kultúry Pro Slovakia. Vedeckým redaktorom je Ján Kačala, člen korešpondent SAV. Eďične sa neľahkej úlohy ujal vedecký pracovník ústavu PhDr. Ivor Ripka, CSc. Dielo recenzoval dnes už, žiaľ, tiež nebohý, nám všetkým dobre známy brnenský univ. prof. PhDr. Arnošt Lamprecht, DrSc., a blízky spolupracovník prof. Štolca PhDr. Anton Habovštiak, CSc., ktorý sa vedno s ním podieľal i na realizácii kolektívneho I. zväzku *Atlasu slovenského jazyka*.

Slovenská dialektológia je syntetickým dielom, ktoré sumarizuje a zhŕňa výsledky celoživotného dialektologického výskumu prof. Štolca. Mal pre tento typ jazykovednej práce mimoriadne organizačné schopnosti. Vedel získavať spolupracovníkov a nadchnúť ich i pre tak náročnú a rozsiahlu akciu, akou bol celouzemný výskum fonologických a morfológických nárečových javov (asi v 2800 obciach Slovenska) pre nárečový atlas. Na tento účel vypracoval a vydal tlačou hneď po vojne v roku 1946 spolu s univ. prof. E. Paulínyim podrobný dotazník (*Dotazník pre výskum slovenských nárečí*). V priebehu rokov 1947 – 1951, kedy pôsobil ako riaditeľ vtedajšieho Jazykovedného ústavu SAVU, sa skutočne výskum na celom území Slovenska aj dokončil a mohlo sa začať s prípravnými mapovacími prácami pre atlas.

Ako odchovanec prof. V. Vážneho, ktorý v rokoch prvej republiky pôsobil na Slovensku a ako prvý uskutočnil sondačný jazykovo-zemepisný prieskum slovenských nárečí vo vybraných lokalitách formou zasielania anketných lístkov, uvedomoval si prof. Štolc boj s časom pri výskume nárečí, ktoré sa rýchlym tempom nenávratne strácajú. Obetavo odchádza i za hranice, do oblastí obývaných slovenskými menšinami v Maďarsku a Juhoslávii, kde usilovne zapisuje a skúma tamjšie jazykové prejavy ľudí, ktorí tam kedysi odišli z rôznych končín Slovenska a svoje cenné pozorovania ukladá do monografií *Nárečie troch slovenských ostrovov v Maďarsku* (Bratislava 1949) a *Reč Slovákov v Juhoslávii I. Zvuková a gramatická stavba* (Bratislava 1968). Napokon i napriek nepriaznivému obdobiu, ktoré strávil v brnenskej pobočke Ústavu pro jazyk český ČSAV (1960–1963), práce v bratislavskom dialektologickom ústave pokračujú vďaka nadšeniu a obetavosti jeho spolupracovníkov. A tak v roku 1968 vychádza prvý zväzok *Atlasu slovenského jazyka (Vokalizmus a konsonantizmus)*, na ktorom participoval prof. Štolc ako hlavný autor a vedúci pracovnej skupiny. Druhý diel *Flexiu* vypracoval sám (Bratislava 1978, 1981), ale vydania mapovej časti atlasu, na ktorú sa najväčšmi tešil, sa tiež už nedožil.

Dielo *Slovenská dialektológia* je monografickým spracovaním všetkého, k čomu prof. Štolc v uvedených rokoch mimoriadne intenzívneho výskumu slovenských nárečí dospel. Je to odkaz ďalším generáciám, svedectvo toho, čo bolo, a čo už ťažko možno v rovnakej podobe nájsť dnes. V tom je mimoriadna hodnota uvedenej monografie, a preto je dobre, že vyšla, hoci i oneskorene, v dobe, kedy vznikol už celý rad ďalších dialektologických prác. Má svoju trvalú hodnotu a ako vraví J. Kačala v závere predhovoru „vydaním *Slovenskej dialektológie* spláca slovenská veda dlh, ktorý doteraz k J. Štolcovi v tomto smere mala“.

Monografia vychádza čo do materiálu i metodologicky z citovaných súborných prác prof. Štolca. Je to vlastne monografické spracovanie poznatkov a pozorovaní, ktoré získal pri práci predovšetkým na prvých dvoch dieloch *Atlasu slovenského jazyka*. Monografia sa opiera o nezvyčajne široký a podrobný jazykový materiál, ktorý nemá pri monografickom spracovaní nárečí obdoby.

Ústrednou a najobsiahlejšou časťou diela je *Systematický prehľad členitosti zvukových a gramatických javov v slovenských nárečiach* a *Územné členenie slovenských nárečí*. V prvej časti autor veľmi prehľadne zoradil a zemepisne vymedzil spolu s príslušným diachronickým komentárom jednotlivé fonologické a morfológické javy typické pre slovenské nárečia, v druhej časti podal podrobnú charakteristiku každého z jednotlivých dialektov. Prídŕža sa trichotomického územného delenia, ktoré už naznačil prof. V. Vážny, ale ďalej ho člení z typologického hľadiska na menšie celky. V rámci stredoslovenských nárečí vymedzuje osobitne severnú a južnú skupinu, pri západoslovenských – severnú, juhovýchodnú (ponitriansku) a juhozápadnú, a napokon na východnom Slovensku vyčleňuje západnú, strednú a východnú skupinu východoslovenských nárečí. Pri takomto rozčlenení vždy najprv podrobne charakterizuje skupinu ako celok, zatým jednotlivé lokálne dialekty s popisom príslušných izoglos a konkrétnou ukázkou znenia v podobe súvislého textu, čo je veľmi inštruktívne. K prvej časti monografie pridáva autor ešte jeden menší celok pod názvom *Slovenská dialektológia*, v ktorom zhodnocuje svoje poznatky a skúsenosti z výskumu slovenských menšín žijúcich v zahraničí. Podrobne informuje čitateľa o stave a znení príslušných nárečových prejavov slovenských obyvateľov žijúcich v Maďarsku, Juhoslávii, Rumunsku, Bulharsku a Zakarpatskej oblasti Ukrajiny. Upozorňuje podrobne i na práce lingvistov, ktorí sa výskumu týchto oblastí venovali.

Druhá samostatná časť monografie má názov *Prehľad názorov o výskume nárečových areálov*. V nej autor podrobne informuje o jazykovej situácii a stave výskumu na slovensko-poľskom, slovensko-ukrajinskom a ukrajinsko-slovenskom jazykovom pomedzí. Svoje pozorovania a postrehy dopĺňa poznatkami aj iných autorov, ktorých diela a ich bibliografické údaje uvádza, podobne ako pri predchádzajúcej časti, v závere.

Napokon poslednú časť tvorí neveľká príloha pod názvom *Novšie úsilia vo výskume slovenských nárečí*. Tu sa autor zamýšľa nad perspektívami a možnosťami ďalšieho spracovania slovenských nárečí. Hodnotí prácu a závažné diela minulých i súčasných dialektológov, zaujíma k nim stanovisko a cituje ich na záver v bibliografickej prílohe. Pozornosť osobitne venuje i popisu nárečovej rozdielencovanosti v oblasti tvorenia slov, slovnej zásoby a syntaxe, ktoré neboli zahrnuté do popisu v centrálnej časti tejto monografie a napokon ani v prvých dvoch dieloch atlasu. Podáva podrobný prehľad doteraz vykonanej práce v týchto oblastiach jazyka, hodnotí existujúce monografie i záslužnú prácu svojich spolupracovníkov – autorov ďalších dvoch dielov nárečového atlasu (Buffa, F.: *Atlas slovenského jazyka III, tvorenie slov*. Textová časť 1978, mapová časť 1981 a Habovštiak, A.: *Atlas slovenského jazyka IV, slovná zásoba*. Bratislava 1984). Prílohu *Slovenskej dialektológie* tvoria podrobný register a 37 máp s izoglosami výrazných fonologických a morfológických javov v slovenských nárečiach.

Na záver treba ešte dodať toľko, že *Slovenská dialektológia* napriek tomu, že je dielom už zo staršieho obdobia, ne stráca dodnes na význame. Je zavŕšením celoživotného diela prof. Štolca (1908 – 1981). Pre jej prehľadné usporiadanie bohatých informácií z oblasti slovenských nárečí, pre jej inštruktívny charakter a syntetizujúce podanie bola monografia *Slovenská dialektológia* schválená Katedrou slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave ako vysokoškolská príručka pre študentov slovakistiky. K tomuto konštatovaniu treba ešte pridať, že nebude slúžiť ako zdroj bohatých informácií iba slovakistom, ale i bohemistom a všetkým slavistom doma i v zahraničí.

Jarmila Bartáková

Leksičný atlas belaruských narodných hovorak I. Raslinny i žyvjolny svet. Minsk 1993, s. 160 + 368 (+19) map

Dialektologie patří mezi ty lingvistické disciplíny, které v Bělorusku po r. 1945 zaznamenaly mimořádný rozvoj. Výsledkem velkoryse pojatého výzkumu běloruského národního jazyka metodou jazykového zeměpisu je nejen zachycení hláskoslovných a tvaroslovných diferencí běloruských dialektů, ale také hlubší poznání nářeční slovní zásoby.